

Povodom obeležavanja međunarodnog Dana zaštite novinara, Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS) je saopštilo da su, na osnovu podataka tog udruženja, u Srbiji u 2014. godini bila evidentirana 23 napada, pri čemu je fizička bezbednost novinara bila ugrožena u 12 slučajeva, dok je u 2015. godini napada na novinare bilo 28, od čega se u 9 slučajeva radilo o fizičkim nasrtajima, u 16 o verbalnim pretnjama, a zabeležena su i 3 napada na imovinu.

U novembru je zabeležen slučaj napada na Milicu Ivanović, novinarku „Blica”. Nju je, u krugu fabrike „Porečje” iz Vučja, dok je, zajedno s kolegom, pravila reportažu o stanju u tom preduzeću pred stečajem, napao Goran Živković, rukovodilac pogona. Živković je novinarku, po njenim tvrdnjama, hvatao za vrat, vukao za ruku i pretio da će je ubiti, te pokušao da joj oduzme i polomi foto aparat, a sve posle njenog pitanja da li radnici primaju plate. Direktor pogona Nebojša Videnović, koji je i dozvolio da se reportaža snima u krugu pogona, izjavio je da je iznenađen incidentom i da mu je žao što je do istog došlo. Videnović je takođe rekao da se Živković branio time da je „bio nervozan”, i naglasio da će on biti sankcionisan. Milica Ivanović podnela je krivičnu prijavu protiv napadača.

Takođe u novembru, prilikom uklanjanja jedne od improvizovanih tezgi u blizini pijace „Zeleni venac” u Beogradu, dva pripadnika Komunalne policije zahtevala su od novinara „Blica”, koji je snimao njihovu „akciju” mobilnim telefonom, da im pokaže legitimaciju i pruži dokaz da je novinar, kao i da pozove urednika kako bi i on potvrdio njegovu funkciju. Nesporno je da, u skladu sa Zakonom o komunalnoj policiji, komunalni policajac ima ovlašćenje da izvrši proveru identiteta, ali samo onog lica čije ponašanje ili delovanje predstavlja kršenje propisa iz delokruga komunalne policije, pri čemu je dužan da lice čiji identitet proverava upozna sa razlozima provere njegovog identiteta. Izgleda da u konkretnom slučaju nije postojao nikakav osnov da Komunalna policija novinaru, ili bilo kom drugom licu koje snima uklanjanje improvizovane tezge, proverava identitet. Iz svega što je o ovom slučaju objavljeno ne proizilazi da je snimanjem uklanjanja tezge na bilo koji način ometana policijska akcija, ili da su kršeni komunalni propisi. Podsetimo da je čak i Sindikat policije, još u januaru 2015. godine, povodom sličnih incidenata, saopštio da su policajci, pa i komunalni policajci, javni službenici, da je njihov rad javan, te da je snimanje dozvoljeno ako osoba koja snima ne ometa policiju u vršenju svoje dužnosti.

U izveštaju se bavimo i slučajem, takođe iz novembra, kada je Božidar Filipović, stanar zgrade u Trnskoj ulici na Vračaru u Beogradu, u svom stanu, oko 15 minuta prisilno zadržao novinarku „Politike” Danijelu Vukosavljević i fotoreportera Dragoslava Žarkovića. Novinarska ekipa je bila na licu mesta jer je istraživala slučaj eksplozije bombe u blizini ulaza u stambenu zgradu u kojoj i

Filipović živi. On ih je pozvao da dođu kod njega u stan, jer nije mogao da im da izjavu iz dvorišta budući da je u kućnom pritvoru i da nosi elektronsku narukvicu. Kada su novinari ušli u njegov stan, najpre im je poručio da odatle neće izaći, da će ih „napuniti olovom”, da je iskopao „4 groba ispred kuće”, nazivajući ih pri tom lešinarima. Inače, Filipović je navodno pod elektronskim nadzorom kretanja zbog ranijeg napada na policajca. Policija je zbog ovog incidenta podnela krivičnu prijavu, ali nije poznato za koje krivično delo.

Još dva slučaja koja obrađujemo u ovom izveštaju posebno su indikativna za slobodu izražavanja. Naime, dva nepoznata napadača napala su članicu Saveta za borbu protiv korupcije Miroslavu Milenović, nanevši joj povrede glave i lica. Napad se dogodio neposredno pred objavljivanje novog izveštaja Saveta za borbu protiv korupcije koji se bavi netransparentnim tokovima novca u vezi sa oglašavanjem javnih entiteta u medijima. Kako je pre tri meseca saradnik Saveta za borbu protiv korupcije Ivan Ninić, koji se upravo bavio ovom tematikom, takođe napadnut, postoje ozbiljni razlozi za sumnju da je izveštaj Saveta mogući povod za oba napada. Napad na Ninića, do koga je došlo u avgustu 2015. godine, i dalje je nerazjašnjen. U drugom slučaju, po svemu sudeći došlo je do otkazivanja promocije knjige „Vučić i cenzura”, koja je trebalo da se održi u Nišu. Autor ove knjige je Srđan Škoro, donedavni urednik „Večernjih novosti”, poznat i po tome što je smanjen s položaja urednika u „Večernjim novostima” nakon što je, gostujući u jutarnjem programu RTS-a 2014. godine, kritički komentarisao sastav nove vlade čiji je predsednik tada postao Aleksandar Vučić. Promociju je organizovao Predrag Blagojević, urednik portala *Južne vesti*, a na istoj je trebalo da gostuju Dragoljub Petrović, novinar dnevnog lista „Danas” i Olja Bečković, voditeljka i urednik nekadašnje emisije „Utisak nedelje” na TV B92. Blagojević tvrdi da je od direktorke biblioteke dobio potvrdu da je termin za promociju slobodan i da će prostor biti ustupljen bez ikakve naknade. Kada je nešto kasnije pojasnio o kojoj knjizi je reč i koji gosti su planirani, Blagojević tvrdi da ga je direktorka pozvala telefonom i rekla da u biblioteci „ne žele knjige sa političkom konotacijom”, kao i to da „knjiga ipak kritikuje premijera”, a da ona „mora da misli i na zaposlene”, podsećajući da svi oni „primaju platu iz budžeta”. Sonja Šuković je, u izjavi za list „Danas”, istakla da od nje „nikada niko” nije tražio da se ova promocija organizuje u biblioteci, da ta promocija „nije bila zakazana”, i optužila organizatore za „veštu igru i manipulaciju”. Pored toga, rekla je da odluka o neodržavanju promocije „nema veze sa likom Aleksandra Vučića, ali da u ovom burnom periodu, pred izbornu kampanju, biblioteka ne može biti poligon za ostvarivanje bilo kojih i bilo čijih političkih interesa”, zaključujući da je „stav Upravnog odbora, zaposlenih i nje lično da svemu što je politika i politikanstvo nije mesto u biblioteci”.

Postavlja se pitanje po kojim kriterijumima se promocija knjige koju je napisao novinar i čiji gosti je planirano da budu novinari, a ne politički aktivsti, koliko god sama knjiga bila kritička u odnosu na vlast, može kvalifikovati kao politička promocija ili „ostvarivanje bilo kojih i bilo čijih

političkih interesa". Ispostavlja se da je atmosfera nezameranja vlasti u toj meri zavlada da se u Srbiji i promocija knjige koja bi mogla biti kritička po vlast ne tretira kao ono što jeste, kao promocija knjige, već kao „politikanstvo kome nije mesto u biblioteci". Nažalost, jedini zaključak koji se iz ovoga može izvesti jeste to da se u Srbiji prostor za javnu debatu o stvarima koje su od interesa za javnost sužava, ne samo u medijima, već i van njih, pa između ostalog i u budžetski finansiranim ustanovama, kao što su to javne biblioteke. Takva praksa za srpsko društvo svakako ne može biti dobra.

U odnosu na sudsku praksu, beležimo prvostepenu presudu Višeg suda u Beogradu, u sporu koji je vođen po tužbi poslanika vladajuće Srpske napredne stranke (SNS) u Narodnoj skupštini - Marijana Rističevića, protiv RDP B92. Rističević je tužbom zahtevao 1.250.000 dinara na ime naknade nematerijalne štete, a zbog povrede časti i ugleda. Povod je bio prilog koji je Televizija B92 emitovala, a u kome se, između ostalog, moglo čuti da je protiv vlasnice firme Rističević Company, supruge Marijana Rističevića, podneta krivična prijava zbog navodnog falsifikovanja sertifikata o kvalitetu kukuruza koji je ta firma, koju je B92 nazvala porodičnom kompanijom Rističevića, ponudila Direkciji za robne rezerve. Viši sud je u presudi utvrdio da je novinar u svemu postupio u skladu sa standardom dužne novinarske pažnje, budući da je sve izjave verno preneo, uključujući i onu samog Rističevića. Takođe je utvrdio da su informacije o količinama kukuruza koje se pominju, kao i tvrdnje o falsifikovanju sertifikata proverene kod nadležnih organa, te da je autor priloga imao dovoljno podataka da prilog objavi. Posebno za sud nije bilo sporno da se radilo o porodičnoj kompaniji, jer je ista stečena u braku, pa po odredbama Porodičnog zakona predstavlja zajedničku imovinu supružnika Rističević. Rističević je na presudu izjavio žalbu, o kojoj će odlučivati Apelacioni sud.

U izveštaju pratimo i nastavak polemike oko odluke Regulatornog tela za elektronske medije (REM) da ne pokrene postupak protiv televizija koje su direktno prenosile Svečanu sednicu skupštine vladajuće Srpske napredne stranke (SNS). Posebno apstrofiramo da je slučaj analizirao i OEBS, a da se njime bavio i Savet za borbu protiv korupcije.

Bavimo se i postupkom izbora kandidata za članove Saveta Regulatornog tela za elektronske medije, a u delu izveštaja koji prati rad regulatornih tela, i Preporukom o vremenu emitovanja rijalitija „prisilnog okruženja", koju je Regulatorno telo za elektronske medije donelo, kao i najavom uputstva sa istom tematikom. Uz razumevanje za činjenicu da REM trpi ozbiljne kritike javnosti zbog nereagovanja, ili neadekvatnog reagovanja na učestalo nasilje, psovke, i vulgarnost koja je u pojedinim rijaliti sadržajima ispod svake mere pristojnosti, ukazujemo i na određene rizike i nedoslednosti modela regulacije za koji se ovo telo, po svemu sudeći, odlučilo.

Povodom najave predsednika vlade da će taksa za javne medijske servise iznositi 150 dinara, a da će iz budžeta za 2016. godinu za javne medijske servise biti opredeljeno 4 milijarde dinara, sve u situaciji kada Zakon o javnim medijskim servisima propisuje da visinu takse utvrđuju Upravni odbori RTS-a i RTV-a, a ne vlada, ukazujemo da ovaj presedan, isto kao i najava dopunskog finansiranja osnovne delatnosti iz budžeta u paušalnom iznosu, ozbiljno podriva sistem finansiranja javnih medijskih servisa koji je bio predviđen i zamišljen još uvek važećim Zakonom.

Bavimo se i Nacrtom novog zakona o autorskom i srodnim pravima, koji i dalje nije u parlamentu iako je javna rasprava o njemu održana još u decembru 2013. godine, te ukazujemo na krajnju netransparentnost postupka njegove izrade. Naime, iako javnost ne zna kakve su sve izmene inkorporirane u Nacrt u poslednje dve godine, niti koliko je toga od prethodne verzije, koja je bila javno dostupna, u Nacrtu uopšte ostalo, nove javne rasprave po svemu sudeći neće biti. Odluku da se Nacrt na kraju ipak uputi u parlament bez nove javne rasprave, ocenjujemo kao korak unazad u težnjama da se oblast autorskih prava uredi na način koji bi poštovao interese autora i kolektivnih organizacija na jednoj, i korisnika, na drugoj strani.

U delu izveštaja koji prati procese privatizacije, bavimo se Tanjugom. Tanjug je, naime, jedan od 37 medija koji do kraja roka predviđenog u Zakonu o javnom informisanju i medijima, nije privatizovan. Ono što, međutim, u slučaju Tanjuga nije najjasnije jeste to iz kojih razloga je preskočena faza besplatne podele Tanjugovih akcija zaposlenima i zašto se odmah pristupilo uređivanju pravnih posledica prestanka ove novinske agencije.

Gašenje Tanjuga izazvalo je brojne nedoumice, naročito u medijskim izveštajima koji nisu pravili razliku između gašenja servisa novinske agencije kao medija, i samog javnog preduzeća kao izdavača agencijskih servisa. Po našem mišljenju, za prestanak Tanjuga kao medija, ispunjeni su zakonski uslovi, odnosno, on je *ex lege* morao prestati sa radom 31. oktobra, jer do tada nije privatizovan. Drugačija je situacija sa Javnim preduzećem Tanjug, koje kao izdavač može da bude likvidirano tek brisanjem iz Registra privrednih društava. To predviđa i sama Odluka Vlade kojom se uređuju pravne posledice prestanka ove novinske agencije, koja u tački 5. propisuje da je direktor Tanjuga, po isplati zarada, otpremnina i drugih primanja i ispunjenju drugih obaveza, dužan da podnese Agenciji za privredne registre prijavu radi brisanja Tanjuga iz Registra privrednih subjekata. Dva datuma brisanja ne moraju da se poklapaju, ali trebalo bi da je nesporno da su servisi novinske agencije prestali da postoje kao mediji. Međutim, do zaključenja ovog izveštaja Tanjug je nastavio i dalje da funkcioniše kao izdavač medija, što budi sumnju da zakonske odredbe i odredbe pomenute Odluke zapravo nisu ispoštovane.

Na posletku, bavimo se i Izveštajem Evropske komisije o napretku Srbije za 2015. godinu, koji konstatuje da, u odnosu na medijske slobode, u Srbiji nikakav napredak nije postignut. Pored problema nedostatka implementacije paketa novih medijskih zakona, Izveštaj kritikuje i neregulisano finansiranje pojedinih „podobnih medija“, kao i „tajne i otvorene političke i finansijske kanale“ kojima se to finansiranje vrši, a izričito napominje da je sredstvo koje se najčešće koristi kao neformalni vid pritiska na uređivačku politiku - oglašavanje. Takođe, navodi se da su pretnje i nasilje nad novinarima i dalje karakteristika medijske scene Srbije, da su optužnice i presude za ta dela retke, kao i da novinari imaju niske plate te da su zbog toga podložni političkim i ekonomskim pritiscima i uticajima. Izveštaj posebno apostrofira to da nema napretka u rešavanju slučajeva obaranja sajtova iz 2014. godine. Na kraju, Evropska komisija traži od Srbije da u 2016. godini stvori okruženje u kome je omogućena sloboda izražavanja bez ometanja, pretnji, fizičkih napada i gonjenja novinara, kompletiranje procesa privatizacije medija, jačanje nezavisnosti Regulatornog tela za elektronske medije i stvaranje adekvatnog modela finansiranja za javne servise da bi se obezbedila njihova uređivačka nezavisnost.

Sama činjenica da je Srbija danas, 15 godina nakon demokratskih promena, zemlja koja beleži negativne trendove u odnosu na poštovanje slobode izražavanja, više je nego porazna. Iako je predsednik Vlade, na konferenciji za novinare povodom izlaska Izveštaja, istakao da Vlada Srbije nije saglasna sa svim primedbama, preciznija razjašnjenja, koja bi opovrgla nalaze, nismo dobili. Suština je zapravo u tome da su mapirani problem zapravo nesporni. O tome da se sa implementacijom paketa novih medijskih zakona kasni svedoči delom i ovaj naš izveštaj za novembar. Isto je i sa neregulisanim finansiranjem. Ni pretnji i nasilja nad novinarima ne manjka. Najgore bi bilo ako izjava premijera o neslaganju sa svim primedbama iz Izveštaja, zapravo znači da još uvek nema dovoljno političke volje da se uočeni problemi rešavaju u praksi. Ako je Srbija sigurno i nedvosmisleno na evropskom putu i na putu reformi, kako to predsednik Vlade, ali i pojedini evropski zvaničnici izjavljuju, onda problemi u medijskom sektoru, ako se ne budu rešavali, nesumnjivo prete da postanu ozbiljna pretnja i kočnica tih reformi, jer bez istinski slobodnih medija i bez prostora za javnu debatu o stvarima od javnog interesa, u medijima ali i šire, u društvu u celini, teško da bilo koji put može biti evropski i reformski.